

Published in **Florentin Smarandache și seducția polimorfismului. Analize, interpretări, cronici, articole, note și recenzii**, pp. 193-217. Editori: Al. Florin Țene, Andrușa R. Vătuiu. Sibiu: Agora, 2017; 843 pages. ISBN 9781599735023. Also appeared in *Analele Universității din Craiova – Seria Științe Filologice, Literatură română și universală*, Craiova, nr. 1-2, 1997, pp. 146-155. Also published in *Hermeneutica paradoxismului*, vol. I. Editor: Anca Brândușa Brândaș. Oradea. Abaddaba, 2000; 122 p.

Lumea într-un vers

Paradoxismul, între teoria și practica scriiturii

Ovidiu Ghidirmic

Emigrat în Statele Unite ale Americii – după multe peripeții și după aproape doi ani petrecuți în lagărul de azilanți din Turcia – pentru a scăpa de teroarea totalitarismului comunist, printr-o mare voință de afirmare și de creație, care este marca oricărui destin de excepție, românul Florentin Smarandache – aparținând, astăzi, generației de mijloc – a ajuns, într-un timp record, în numai câțiva ani, câți s-a scurs din 1990 încoace, un nume de mare notorietate, în literatura și știința mondială. Rareori, istoria literaturii și a științei a mai înregistrat un atât de fulgerător și de senzațional succes.

Florentin Smarandache este un scriitor complex: poet, prozator, dramaturg și teoretician, a cărui operă a fost publicată atât în limba română, cât și în limbile de circulație: engleză, franceză, spaniolă, italiană, un scriitor dublat de un redevabil matematician, creator de concepții noi, cum sunt funcția și numerele care îi poartă numele. Opera poetică a lui Florentin Smarandache a devenit cunoscută pe multe din meridianele lumii, din America și

până în Extremul Orient, India, Coreea de Sud și Japonia. Activitatea sa literară a fost încununată cu prestigioase premii internaționale. Florentin Smarandache este membru al unor societăți și asociații, literare și științifice, de renume mondial și participarea la congrese, simpozioane și sesiuni științifice, de o reputație bine-cunoscută. Volumele sale, conținând versuri, proză, dramaturgie, memorialistică, se succed cu o uimitoare reperiție. Asistăm, pur și simplu, la o „avalanșă Smarandache”, cum bine spunea un critic român. Avem de-a face cu un „caz Smarandache” sau cu un „fenomen Smarandache”. Noi l-am numit „efectul Smarandache”!

Care sunt cauzele acestui efect? O primă cauză o constituie fascinația *noului și a originalității*, care există, peste tot, în lume. Florentin Smarandache aduce într-adevăr, multe lucruri noi, în literatură și știință, dovedind o excepțională capacitate de inovație, care reprezintă nota dominantă a spiritului său, însetat de absolut și de cunoaștere.

Apoi, Florentin Smarandache vine dintr-o străveche cultură, cum este cultura română, una dintre cele mai interesante și originale culturi europene. România a consemnat, întotdeauna, acest paradox istoric: țară de un mai scăzut nivel de trai, dar de o impresionantă

cultură și creativitate, îmbogățind patrimoniul universal al valorilor spirituale, din toate timpurile.

Constituită pe o solidă tradiție, cultura română a avut, prin reflex, o mare putere de inovație și a dat, de multe ori, tonul mișcărilor de avangardă, așa cum s-a întâmplat cu Tristan Tzara, care în timpul primului război mondial a inițiat în Elveția, la Zürich, în 1916, un nou curent literar: *dadaismul*, cu Eugen Ionescu, scriitor francez de origine română, care a pus bazele teatrului modern al absurdului, cu Constantin Brâncuși considerat, pe bună dreptate, părintele sculpturii moderne.

Mai ales Oltenia, provincia natală a lui Florentin Smarandache, a manifestat această aplecare pronunțată spre inovație.

Nu știm ce v-a fi scris Florin Vasiliu, un alt exeget român al operei smarandachiene, în cartea sa: *Paradoxism's main roots*,* pe care n-am apucat să o citim. Dar, acestea sunt „rădăcinile” lui Florentin Smarandache!

Despre Florentin Smarandache s-a scris, până în prezent, o impresionantă bibliografie critică, demnă de invidiat, alcătuită din sute de studii și articole din câteva cărți, dintre care cea mai temeinică, prin informație și

* Florin Vasiliu: PARADOXISM'S MAIN ROOTS.

documentație, rămâne aceea a lui Titu Popescu: *Estetica Paradoxismului*.*

Florentin Smarandache a devenit, astăzi, cel mai cunoscut scriitor român, din generațiile mai noi, care merge pe urmele notorietății unor Marin Sorescu și Nichita Stănescu, candidați, multă vreme, la premiul Nobel, pe care și-i poate revendica, într-o bună măsură, ca precursori. Numele lui Florentin Smarandache se leagă, în primul rând, de *mișcarea literară paradoxistă* pe care a conceput-o în România, la Craiova, prin anii 1980-1981, când încă, în literatura română era la modă *post-modernismul* și pe care a teoretizat-o, apoi, în Statele Unite ale Americii, prin manifestul: *The paradoxist literary movement* (Phoenix, Arizona, 1992). De atunci, mișcarea paradoxistă și-a câștigat, pretutindeni, numeroși aderenți.

Paradoxismul poate fi considerat, fără nici o exagerare, *ultima avangardă a secolului nostru*, dacă ținem seama că până la finele acestui veac mai sunt doar câțiva ani, timp în care este aproape exclus să mai apară o nouă mișcare literară amplă, de răsunet și ecou internațional.

În ce ne privește, socotim această nouă mișcare literară cu nimic mai prejos decât *dadaismul* lui Tristan

* Titu Popescu: ESTETICA PARADOXISMULUI. București: Editura Societății *Tempus*, 1995.

Tzara, scriitor al cărui centenar a fost sărbătorit la UNESCO. Dimpotrivă, paradoxismul na apare ca un moment superior în evoluția avangardei secolului nostru. Dacă dadaismul a fost o mișcare clădită pe baze mai mult sentimentale, dezordonată, haotică, fără un program precis, cultivând hazardul pur, asociațiile cu totul întâmplătoare, *paradoxismul* este o mișcare care are o doctrină filosofică și un program concret, mai multă rigoare demonstrativă, urmând să surprindă suprastructura epocii contemporane și spiritul specific al veacului nostru.

Temperament artistic impresionabil, spirit mai mult intuitiv decât speculativ, Tristan Tzara n-a avut și o vocație teoretică deosebită, de aceea *dadaismul* a sfârșit în *suprarealism*, curent mai viabil, având la André Breton un teoretician superior.

Să nu uităm că Florentin Smarandache este un scriitor dublat de un matematician, că are o structură duală, de scriitor și matematician în același timp, că în personalitatea sa scriitorul colaborează, în chip exemplar, cu matematicianul.

Și în această privință, cultura română și-a constituit deja o tradiție: cazul lui Ion Barbu, de pildă, unul dintre cei mai mari poeți români din perioada interbelică, reprezentant de seamă al *ermetismului* și

matematician de renume internațional, creator de concepte și de noțiuni, de termeni noi în domeniul matematicilor, care-i poartă numele, cum sunt „spațiile Barbilian” în geometrie și care-i va fi servit lui Florentin Smarandache drept un model, ce merită să fie urmat.

Florentin Smarandache a înțeles că nu poate exista un curent literar fără o solidă bază teoretică și, ajutat de o excepțională capacitate speculativă și de o cultură filosofică demnă de apreciat, a găsit în „paradox” întregul suport teoretic al mișcării pe care a întemeiat-o. „Paradoxul” (grecescul *para*-contra; *doxa*-opinie) este cea mai spectaculoasă figură a spiritului și formă de cunoaștere, pe care a inventat-o umanitatea de-a lungul timpului. *Paradoxul* este, așa cum ne arată chiar etimologia termenului, o „*contra-opinie*” prin care se răstoarnă clișeele și locurile comune, un mod de a scoate gândirea din inerție și comoditate. Paradoxul înseamnă surprinderea *contradicției*, ce formează însăși esența vieții. Paradoxurile sunt, prin urmare, nu numai genealogice, de ordinul cunoașterii, ci și ontologice, existențiale. Însăși existența umană se întemeiază pe *paradox*. Paradoxurile filosofice, logice și matematice se constituie într-un vast capitol al istoriei spiritului uman, care – după părerea noastră – nu a fost explorat și cercetat îndeajuns până

astăzi, și în profunzime. Mu cunoaștem, până acum, nici un studiu exhaustiv și bine articulat, pe această temă fascinantă a istoriei culturii.

Chiar Florentin Smarandache nu urmărește, sistematic, evoluția *paradoxului* în cultura universală de la porțile lui Zenon și de la sofști și până la existențialismul filosofic contemporan. Nici nu putea să o facă, în cadrul restrâns, al unui manifest. Scriitorul român a resimțit nevoia și, probabil, că o va face, într-un studiu aflat, deocamdată, în manuscris: *Philosophia paradoxae*, pentru a demonstra că există o întreagă disciplină, din antichitate până astăzi, pe care o putem numi *paradoxologie* și care include filosofia, logica, matematica și celelalte discipline ale cunoașterii, prin care ni se poate releva importanța capitală a paradoxului în istoria spiritului uman. Dar, Florentin Smarandache are meritul, deloc neglijabil, de a fi desemnat, prin termenul de *paradoxism*, pentru prima dată, un întreg curent literar. Paradoxul nu se rezumă numai la cultivarea paradoxurilor. Dacă s-ar limita numai la atât, ar însemna că paradoxismul ar fi un curent supratemporal sau, mai precis, una dintre cele mai *vaste direcții* din istoria spiritului uman. Paradoxismul, așa cum îl înțelege Florentin Smarandache, nu epuizează întreaga sferă a paradoxologiei.

Prin paradoxism, Florentin Smarandache vrea să definească numai paradoxismul modern, ca un curent al epocii contemporane. Paradoxismul, conceput de Florentin Smarandache, preia nu numai elementele avangardei, în general, nu numai dadaismul lui Tristan Tzara, cu nonconformismul și teribilismul său, cu fronda sa juvenilă, cu dorința de a epata spiritul filistin, îngust, mărginit, mic-burghez, dar asimilează și literatura existențialistă a *absurdului*, lumea apare lipsită de *sens*, pentru Florentin Smarandache chiar *nonsensul* are un sens. De aici, vine și titlul unuia dintre cele mai incitante volume ale sale: *Le sens du non-sens* și încă din perioada de început, publicat în Maroc (1984)! Să ne reamintim, însă, că un mare filosof român, ca Lucian Blaga, care făcea din *mister* un concept central, spunea, print-un aforism, că nimic nu este mai bogat în *înțeleșuri* decât *neînțeleșul*. Tulburător „paradox”, care anticipează *paradoxismul smarandachean*! Paradoxismul este, în esență, o „poetică a negației”, așa cum s-a observat, pe bună dreptate. Particulele „anti” și „non” devin particulele „magice”, cu care se operează și pe care le întâlnim la tot pasul. Conceptul de „antiliteratură” a ajuns deja un „clișeu”, ca oricare altele, apărut în perioadele de „criză” ale literaturii, când impresia că s-a scris prea multă literatură

devine de-a dreptul copleșitoare și tiranică, pentru un spirit creator, care vrea să aducă un coeficient de noutate și originalitate.

Conceptul de „*antiliteratură*” este născut dintr-o exasperare a spiritului creator și se afirmă cu mai multă pregnanță și tărie, pe la sfârșitul secolului trecut, odată cu Verlaine, un concept care vizează convenționalitatea și artificialitatea, lipsa de autenticitate a literaturii: „*Și tot restul este literatură!*” – spunea, la modul ironic, unul dintre poeții „*blestemați*”, pe care Baudelaire îl considera un ... „*antipoet*”. Tot Verlaine avea, pentru prima oară, impresia că scrie... „*Romanțe fără cuvinte*”! avangarda a vehiculat până la sașietate conceptul de „*antiliteratură*”. Negând literatura, avangarda nu a făcut altceva decât s-o afirme! Cu alte cuvinte, avangarda a lucrat, până la urmă, în favoarea lui Shakespeare, Dante, Cervantes, Goethe, adică pentru marile glorii ale literaturii. Negația, care nu afirmă, devine... „*nihilism*”, care este unul dintre marile curente ale gândirii contemporane.

Paradoxismul asimilează, bineînțeles, și nihilismul contemporan: Dar, paradoxul este, negația care afirmă, de la bun început, constructivă și nu distructivă. Nihilismul contemporan ajunge, tot în mod paradoxal, la un conformism al nonconformismului!

Campionul nihilismului contemporan este Emil Cioran, autor în mare vogă, astăzi, care – în opinia noastră – nu este decât, ca să recurgem iarăși, la un paradox... un „moralist” fără morală, deși rămâne unul dintre cei mai mari „stiliști” ai literaturii franceze, așa cum înșiși francezii îl recunosc.

Cei mai mulți dintre exegeți văd în paradoxism o continuare, o prelungire a postmodernismului, o altă față a acestuia. Nu împărtășim, deloc, un astfel de punct de vedere, pentru că *postmodernismul* nu este decât un reflex, în literatură, al textualismului și semioticii, o mișcare literară născută din critică, prin urmare, și, ca atare, un nou convenționalism, dus la extrem, o stilizare a convențiilor literare. *Postmodernismul* rescrie, într-o tonalitate parodică și ironică, literatura anterioară. În proza postmodernistă, acțiunea este înlocuită de „scriitură”. În postmodernism, nu asistăm decât la avatarurile scriiturii.

Paradoxismul este chiar o reacție la postmodernism și înseamnă eliberarea de toate convențiile literaturii.

Florentin Smarandache declară, în manifestul său paradoxist, că face „*antiliteratură*”, că este un „*nonpoet*”, care scrie „*nonpoeme*” ș.a.m.d. scriitorul român se află în

război tocmai cu „*cuvântul*”, principala unealtă a literaturii, pe care o suspectează de imposibilitatea de a exprima toată gama sentimentelor umane. Poetul paradoxist scrie, în consecință, „*poeme fără nici un vers*”, în care apar numai titlurile, iar restul paginilor rămân goale, pentru a fi completate de imaginația cititorilor. Textele sunt ilustrate cu figuri geometrice, desene, linii, semne, etc. acesta este „*graphopoemul*”, ce merge pe linia „*pictopoeziei*” avangardiste. Poezia, nu se face, deci, numai cu cuvintele. Nichita Stănescu, care poate fi considerat un precursor al paradoxiştilor, credea că poezia se face cu... „*Necuvintele*” (este chiar titlul unuia dintre volumele sale). În felul acesta, se recurge la limbajul obiectual, în care dispare granița dintre semnificat și semnificant. Ceea ce-l obsedează pe teoreticianul paradoxismului este depășirea barierelor lingvistice, a limbilor convenționale. Florentin Smarandache crede că poezia are chiar o limbă a ei, aparte, specială, universală, pe care o numește, cu ironie, dar și în serios „*păsărească*”. Nichita Stănescu o numea metaforic: „*limba poeziască*”. Mesajul poeziei devine, astfel, translingvistic și chiar paralingvistic. Asistăm, în acest mod, la un deconstructivism total și la „*autodistrugere semiotică*”, cum spunea cineva. Dar, orice am face, nu putem scăpa de cuvânt. Ce ne facem cu Heidegger, cel mai mare filosof

al veacului, care că limba însăși este o poezie și omul locuiește în cuvânt?! O asemenea perspectivă, deschisă de paradoxiști, nu rămâne valabilă, decât dacă vrem să subliniem drama necomunicării, care este unul din simptomele alienării omului modern.

Paradoxismul merge încă și mai departe și spune că poezia este viața însăși, deci, o dimensiune esențială a existenței. Poezia poate însemna și un colț de natură și o floare, un obiect, o ființă umană, un surâs, zborul unei rachete în cosmos ș.a.m.d., acest lucru nu este, însă, de loc, nou. Așa ceva s-a mai spus și se va mai spune mereu. Acesta este „frumosul natural”, pe care nu trebuie să-l confundăm cu „esteticul”, cu frumosul literar – artistic!

Mult mai interesantă, dar fără sorți de izbândă, este încercarea paradoxistă de a scientiza arta. Mentalitatea veacului nostru este clar pozitivistă și tehnocrată. Veacul nostru este dominat de știință și tehnică, un veac tehnocratic, de demonism și de trufie luciferică. Este un mare pericol să ajungem la o adevărată „*paranoia a științei*”, pentru că trebuie să ne dăm seama, nu numai de marile ei performanțe, dar și de limitele ei. Știința nu poate explica absolut totul. Marile mistere ale lumii vor continua să rămână impenetrabile. Apoi, știința și tehnica se pot întoarce împotriva omului, tocmai ca în situația Ucenicul-

Vrăjitor, din Faustul lui Goethe, care nu mai poate opri infernalul mecanism pe care l-a declanșat: „*Să ne ferească Dumnezeu*” – ultima vorbă înțeleaptă a ateismului. „*Fetișizarea*” nu este decât o atitudine primitivă, de mentalitate tribală. Cu atât mai grav este dacă apare la noi, cei care ne numim „moderni”. Fetișizarea științei și tehnicii duce la dezumanizare, alienare și necomunicare. Dar, nu avem, ce-i face! Acesta este structura mentală a veacului nostru, veac al crizei moral-religioase, în care categoriile morale sunt amenințate cu dispariția, în care, vorba lui Nietzsche, marele filosof-profet, „*Dumnezeu e mort!*”, când Noul Babilon e pe cale de a se reinstaura, când Sodoma și Gomora au renăscut! Și mai este ceva în plus.

Progresul științifico-tehnic nu este totuna cu progresul literar-artistic. Aici zace o mare confuzie! Progresul tehnico-științific presupune salturi bruște. O nouă descoperire științifică sau tehnică anulează pe cele anterioare. Dar, ca să preluăm un savuros calambur, din manifestul parodoxilor: „*Totul este relativ, chiar și teoria relativității!*” Dezvoltarea literaturii și artei este o construcție în continuare. Până la urmă, inovația literar-artistică este asimilată de tradiție.

Este limpede că programul paradoxist frizează imposibilul. Paradoxiștii se salvează, însă, prin umor, tot printr-un calambur: „*Totul e posibil, chiar și imposibilul!*” – care este, de fapt, și deviza supremă a mișcării paradoxiste.

Sunt toate acestea, așa cum au și fost catalogate, de către unii exegeți, simple elucbrații cabalistice sau „*acrobații paranoice*”? Hotărât, nu! Este logica împinsă până la ultimele ei consecințe. De unde se vede că „paradoxul” este, în ultimă instanță, o culme a raționamentului și silogismului! *Paradoxismul* este un proiect utopic, o frumoasă și mare... *Utopie*. Toate marile teorii sunt utopice. Sunt proiecte ideale, admirabile construcții mentale, ca și inegalabila doctrină platoniciană a arhetipurilor!

După opinia noastră, Florentin Smarandache rămâne, înainte de toate, un mare teoretician, un doctrinar de înaltă clasă, un intelectual posedat, fascinat de idei, un spirit speculativ de excepție, care a reușit să pună bazele teoretice ale ultimei avangarde a veacului nostru. Despre paradoxism a curs și va mai curge, încă, multă cerneală! De aceea, această teorie nu poate fi luată în deriziune, de nici un intelectual serios, care se respectă. Marele model intelectual al lui Florentin Smarandache

pare să fie acela al lui Pitagora, al filosofului matematician, care – după părerea noastră – rămâne modelul absolut, în care se întâlneau atât umanismul filosofic, cât și scientismul matematic, un model ideal pe care credem că umanitatea l-a pierdut, un model unic, care credem că nu va mai putea fi refăcut vreodată. Ca orice proiect utopic, și paradoxismul este greu de transpus în practică. Se creează, astfel, în creația lui Florentin Smarandache, o discrepanță între teorie și practica scriiturii. Florentin Smarandache nu poate fi, în creația sa, peste tot „paradoxist”, pentru motivul că nici o creație autentică nu a fost și nu va putea fi, niciodată, doar o simplă ilustrare a unui program teoretic, întrucât, atunci, ar însemna să fie „tezistă” și lipsită de viabilitate. Instinctul creator este cel care-și spune, în cele din urmă, cuvântul, în practica scriiturii. La toți marii teoreticieni apare acest „conflict” între intenții și realizări, pentru că toți suferă de o doză, inevitabilă de bovarism. Acesta este și cazul lui Florentin Smarandache! Dacă putem să acceptăm paradoxismul pentru frumusețea și acuratețea teoriei în sine, ca o construcție mentală, fascinantă și eclatantă, în schimb, față de acele eșantioane, debușee ale operei lui Florentin Smarandache, care îi ilustrează, pur și simplu, tezele, nu putem să nu avem rezerve. Ele se plasează, categoric, în

sfera experimentului și trebuie luate, ca atare. Așa se explică și amendamentele, destul de severe, ale unui istoric literar experimentat ca Ion Rotaru, care nutrește, de altfel, simpatie pentru temerarul teoretician și șef de școală al paradoxismului, așa cum se poate observa din scrisoarea inclusă în prefața de la volumul memorialistic: *Fugit... jurnal de lagăr*, de care scriitorul va trebui să țină, neîndoielnic, seama. Opera lui Florentin Smarandache nu se circumscrie, însă, întrutotul experimentului paradoxist. Așa cum observa, pe bună dreptate, esteticianul Titu Popescu, în temeinica sa lucrare *Estetica paradoxismului*, opera lui Florentin Smarandache este o operă „mai mult decât paradoxistă”. Primele volume ale lui Florentin Smarandache: *Formule pentru spirit* (1981), *Culegere de exerciții poetice* (1982), *Legi de compoziție internă*, *Poeme cu... Probleme!* (1982) nu sunt paradoxiste, ci numai anticipează, prefățează „paradoxismul”, care începe să-și facă apariția odată cu volumele următoare: *Le sens du non-sens* (1983), *Antichambres*, *Antipoesies*, *Bizzarres* (prima ediție 1984; a doua ediție 1989) și culminează cu volumul *NonPoems* (1990-1991), cu trilogia dramatică *Metaistorie* (1993) și cu *NonRoman* (1993). Volumul *Clopotul tăcerii* (1993), chiar prin faptul că cultivă forma fixă a „haiku”-ului, marchează o ieșire din sfera paradoxismului și un început de

„clasicizare” în opera lui Florentin Smarandache, proces cum nu se poate mai firesc, pentru că, urmând logica, verificată în istoria literaturii, modernii de astăzi devin... clasicii de mâine!

Am spus că paradoxismul reprezintă ultima mare avangardă a secolului nostru. Aceasta nu înseamnă că paradoxul este și o poetică eschatologică, pentru că mișcarea paradoxistă nu profetizează mult trâmbițata „moarte a artei”. Paradoxismul se vrea, cel puțin în intenții, o poetică a viitorului. Unii dintre susținătorii mișcării paradoxiste, printre care și criticul Constantin M. Popa, care este, totodată, și unul dintre cei mai avizați cercetători ai acestui fenomen insolit, din istoria literaturii, își exprimă temerea, justificată, după părerea noastră, că paradoxismul își poate secătui, într-o bună zi, resursele și, prin repetiție și autopastișă, să cadă în *manierism*. Dar acest lucru s-a întâmplat cu toate avangardele și nu este decât rezultatul, iminent, a acestui proces firesc de clasicizare, de care chiar fondatorul mișcării paradoxiste pare să fie pe deplin conștient.

Început prin volumul de *haiku-uri: Clopotul tăcerii*, procesul de clasicizare a paradoxismului se continuă prin prezentul volum: *Sinapse*, care conține „poeme într-un vers” și care se vrea replică la mai vechiul ciclu, atât de

ostentativ afișat: „Poeme fără nici un vers”. Asistăm la o dialectică a negației și la o polemică interioară în cadrul operei smarandachiene. Poetul se dezice de el însuși, de o ipostază a sa lirică anterioară.

Titlul volumului ne atrage, numaidecât atenția. *Sinapse* este un termen științific, împrumutat din anatomie. Sinapsele sunt conexiunile neuronice. Prin acest titlu, Florentin Smarandache vrea să ne arate că poezia trebuie concepută ca un organism, ca un tot organic, care funcționează după legea „conexiunilor”. Simpla atingere a unui nerv pune în alarmă întregul organism. O asemenea concepție biologizantă asupra artei a mai fost preconizată și de alți teoreticieni, în special de reprezentanții neovitalismului filosofic modern, în frunte cu marele filosof, critic și estetician german, Wilhelm Dilthey, adept și el al „conexiunilor” și „corelațiilor” pentru care poezia este, înainte de toate: „Trăire” (*Erlebnis*). Tentativa se înscrie într-un structuralism modern.

Sugestia de a scrie poeme într-un vers îi va fi venit, probabil, lui Florentin Smarandache de la Ion Pillat, unul dintre marii poeți români din perioada interbelică, autorul unui volum intitulat chiar: *Poeme într-un vers* (1936). Ion Pillat este unul dintre reprezentanții de marcă ai *tradiționalismului* românesc, un spirit fin și cultivat, de

un mare rafinament artistic, poet de valoare universală. Ion Pillat dădea chiar o definiție *sui-generis* a poemului într-un vers: „*Un singur nai, dar câte ecouri în păduri...*”.

Dar, Florentin Smarandache se delimitează de prestigiosul său model, atât prin concepție, cât și prin tehnică poetică. Nevoia de autodelimitare programatică este imperioasă, esențială, la Florentin Smarandache, care este un spirit în „răspăr”; „à rebours”, ce nu se poate manifesta decât prin negație, prin opoziție, atât față de alții, cât chiar și față de sine, după cum am văzut.

Pe vremea lui Ion Pillat, poemul într-un vers era considerat o „inovație”, cu atât mai interesantă, cu cât apare la un poet de factură tradiționalistă. Astăzi, avem, însă, o întreagă tradiție a poemului într-un vers, în care se înscrie și... „paradoxistul” Florentin Smarandache.

Poemele într-un vers ale lui Ion Pillat, ca, de altfel, întreaga poezie a autorului celebrului volum *Pe Argeș în sus* (1923) – care reprezintă o dată memorabilă în istoria literaturii române – se remarcă printr-o caligrafie impecabilă a versurilor. Și aceasta pentru că Ion Pillat era un „calofil” convins, un adept al „scrisului frumos”, în timp ce Florentin Smarandache are o evidentă structură de „anticalofil”, nedispus să acorde o importanță exagerată formei. Ion Pillat este un temperament „apolinic”, calm,

senin, liniștit și echilibrat, pe când emulul său are, dimpotrivă, un temperament „dionisiac”, frământat, neliniștit, anxios, de o frenezie vitalistă. Admirabile ca „scriitura”, poemele într-un vers ale lui Ion Pillat nu mizează pe „paradox”, care constituie punctul-forțe al gândirii și literaturii lui Florentin Smarandache.

După părerea noastră, poemul într-un vers reprezintă piatra de încercare a oricărui poet adevărat, pentru că se întemeiază pe capacitatea de sinteză – calitatea supremă a spiritului uman – și presupune arta conciziei extreme, de a exprima cât mai mult, în cât mai puține cuvinte: *multum in parvo* – cum spuneau latinii. Tentația absolută în materie de poezie, este de a cuprinde însăși esența lumii, a întregului univers, într-un vers, performanță atinsă numai rareori, de poeți ca Dante, Shakespeare, Goethe sau Eminescu.

Printr-un singur vers, poetul poate deveni nemuritor și poate dăinui peste veacuri. Ca să ne limităm numai la exemplul, care ne este mai la îndemână, Eminescu, cel mai mare poet român, dacă ar fi scris numai versul: „Căci vis al morții eterne e viața lumii întregi”, cu care se încheie poemul *Împărat și proletar*, ar fi fost îndeajuns să rămână unul dintre cei mai mari poeți ai tuturor timpurilor.

Trebuie să recunoaștem că un asemenea vers n-a mai fost scris, niciodată, în literatura lumii.

Că „*viața este un vis*” au spus-o aproape toți marii romantici, dar că viața întregii lumi nu este decât un vis al morții, n-a mai spus-o decât Eminescu. Să privești întreaga viață a lumii dintr-o astfel de perspectivă cutremurătoare a neantului, te lasă fără nici o replică, te reduce la... Tăcere. Mîntea îi este găurită de atîta logică a absolutului!

Poemele într-un vers trebuie să tindă să devină cât mai concise și relevante definiții apoflegmatice, de o sentențiozitate gnostică, pe care au atins-o maximele și aforismele clasice. De aceea, arta poemelor într-un vers este atît de dificilă. Oricît de moderne ca formă, poemele într-un vers țin de o artă, care rămîne în esența ei clasicistă!

Poemele într-un vers ale lui Florentin Smarandache din volumul *Sinapse*, nu numai conțin aproape nimic din „inovațiile” paradoxiste, ci excepția „paradoxului”, ca atare, care nu este nici măcar o inovație... „paradoxistă”. Nu sunt nici „antiliteratură”, nici „nonpoeme”, nici „graphopoeme”, nici „pictopoeme”, ci poeme, în adevăratul sens al cuvîntului. Poetul aflat odinioară în război necurmat cu principala unealtă a

literaturii, iată-l acum instalat destul de confortabil în „scriitură”, după cum ne spune, parcă, ușor resemnat, de la început: „Trăiesc într-un singur cuvânt: scriere”. Nici nu se putea altfel! O singură dată îl mai încearcă irepresibile nostalgii „paradoxiste”, atunci când, prin repetiție, ajunge la secționarea unui cuvânt, e drept, cel mai tulburător din toate: „*Tăcere*”, așa cum se întâmplă în versul „*Câinii latră tăcerea, tăcerea tace –*” (La stână) și care semnifică prelungirea, paradoxală, a ecourilor... Tăcerii.

Nu sunt ușor de grupat aceste poeme într-un vers ale lui Florentin Smarandache, din cauza diversității lor tematice, dar și a tehnici. Lăsăm cititorului român sau american sau de pretutindeni plăcerea de a le categorisi el însuși. Noi încercăm doar un îndreptar cu totul sumar. O primă categorie o formează poemele care traduc nostalgia patriei natale și a culturii românești. Pentru cine cunoaște, fie și oricât de sumar, balada populară *Miorița* reprezintă un punct de plecare. Pornind de la această baladă, unul dintre cei mai mari poeți și filosofi români, Lucian Blaga, fixa „matricea stilistică” a spiritualității românești, în eseul său: „*Spațiul mioritic*” (1936). Românul s-a născut într-un „spațiu mioritic”, într-un spațiu pastoral, care este spațiul său „matrice”, ce i-a modelat sensibilitatea. Din balada *Miorița* se desprinde o concepție filosofică specific

românească, o concepție „mioritică” despre moarte, un „Weltanschauung” românesc. Românul, după cum rezultă din baladă, a văzut moartea ca pe o nuntă de proporții cosmice, ca pe un ritual liturgic, la care participă întreaga natură. Forța morală a românului, care este aceea a unui popor așezat la răscruce de drumuri, în bătaia tuturor vânturilor istoriei, este de a converti un eveniment tragic într-unul vesel. Originalitatea acestei viziuni asupra existenței este unică. Balada *Miorița* este un fel de religie pentru poporul român. Atât de mult crede Florentin Smarandache în spiritualitatea românească, încât ajunge la preeminența creației artistice, generatoare ea însăși de realitate: „*Coboară ciobanii direct din baladă*” (*Miorița*). *Zborul păsării în ou* este titlul memorabil al unui alt poem într-un vers, un titlu demn de părintele sculpturii moderne, Brâncuși, care a surprins nu numai zborul, ci și... latențele zborului. Aceasta este chiar un titlu conceput în cel mai bun spirit paradoxist! Cuvintele-cheie ale spiritualității românești sunt: „*doină*” și „*dor*”. *Doina* este o melodie specific românească, prin care se exprimă „*dorul*”, un sentiment complex, care nu are echivalent în nici o altă spiritualitate și pe care același Lucian Blaga îl definea ca „*melancolia, nici prea grea, nici prea ușoară, a unui suflet care suie și coboară*”. De altfel,

cuvântul „dor” este intraductibil. Scriitor româno-american, pe Florentin Smarandache îl ajunge „dorul”... chiar la Phoenix: „Prăpastia întoarsă, muntele de dor” (Un gând din Phoenix, SUA). Latinitatea poporului român, vestigiile geto-dacice de la Sarmisegetuza, satul Bălcești din Oltenia natală, Eminescu și Bacovia, ca repere culturale, sunt alte teme de meditație pentru Smarandache.

Influența lui Bacovia, un alt mare poet român, cel mai de seamă reprezentat al *simbolismului* românesc este vizibilă, în aceste poeme într-un vers. De altfel, Florentin Smarandache a fost catalogat de critica românească, încă de la volumul de debut: *Formule pentru spirit*, drept un „bacovian”.

Multe dintre aceste poeme într-un vers sunt alcătuite după tehnica pictorială bacoviană, a sinesteziilor și corespondențelor, adevărate pasteluri cromatice: „*Tună a ploaie de plumb peste albul pământ*” (Bacoviană I); „*Înflorește în ploi cărunte ulița îmbătrânită*” (Bacoviană II).

Dar și mai mare este, în acest volum, influența *expresionismului* lui Lucian Blaga. *Expresionismul* constă în stabilirea unor relații cu cosmicul, cu absolutul și ilimitatul și se caracterizează prin imagism violent, prin metafore șocante: „*În sângele albastru al cerului clocotesc stele*” (Cosmică II); „*Lumina își ridică poalele în brâu*”

(Naștere); „*Nu te apleca în afara timpului tău*” (E periculososo sporgersi).

În sfârșit, credem că linia de forță a acestui volum constă într-o lirică metafizică, prin care Florentin Smarandache se înscrie pe linia pesimismului filosofic și a existențialismului contemporan.

Conceptele de „angoasă”, „grijă”, „spaimă”, specifice filosofiei existențialiste contemporane, își găsesc în acest volum cea mai largă ilustrare: „*Se cuibărea în mine o caracatiță de groază*” (*Comminatio*); „*Oglinda feței mi-e zbârcită de anxietate*” (*Autoportret*); „*Plin de așteptare în făina albă a singurătății*” (*Patiență*); „*Pe tabla neagră a disperării mai scriu câte o iluzie*” (*Școală*); „*Locuiesc singur în coșciugul din mine*” (*Adresă*). Cele mai multe din poemele într-un vers, din volumul *Sinapse*, sunt, într-adevăr memorabile.

„*Te implor, nu mă mai naște încă o dată, mamă!*” – iată un aforism pe care nici cel mai sumbru dintre filosofii lumii, Schopenhauer, n-ar fi avut îndrăzneala să-l emită!

Florentin Smarandache este un mare poet, care nu trebuie privit prin prisma teoriei, ci și dincoace și dincolo de „paradoxism”.